

„Hol az a táj szab az életnek teret,
Mit az Isten csak jókedvében teremt”

Válogatás az első tizenhárom MÉTA-túrafüzetből
2003 – 2009

A KÖTETET SZERKESZTETTE:
Molnár Csaba – Molnár Zsolt – Varga Anna

MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete
Vácrátót

2010

Sóskopó (részletek)

LUKÁCS SÁNDOR ÉS TERNOVÁC TIBOR

Forrás: Lukács Sándor és Ternovác Tibor (1995): *Sóskopó*.

– Cnesa, Kanizsa, 90 pp.

Szabados Klára ajánlásával

Itt a föld, kezdetben, még Tisza-meder korában agyagos márga volt. Aztán a magas talajvízzel felszínre kerülő oldott sóktól szolonyec-szoloncásák szerkezetűvé vált. A víz elpárolgásával a felszíni sókoncentráció egyre fokozódott. Jellemzőes szürke színűre változott a korábban sárga lösz, melyen csak olyan növényzet élhet meg, ami tűri a rossz vízgazdálkodást, magas sótartalmat és nagy hőmérsékletingadozást. Közben a vízfelület egyre zsugorodott, körülötte meg szélesedett a gypsözonyeg. Az ilyen területeket nevezik Bánátban kopónak. Az a hely pedig, ahol nemcsak a talaj sós, hanem a víz, és olykor a levegő is, csakis Sóskopó lehet.

Ezen a tájon a történelmi múlt emlékei a népvándorlások koráig nyúlnak vissza. Akkoriban a Tiszántúl „Terra Barbaricum” volt, ahol Ázsiából érkezett nomád népek laktak – ők hozták magukkal az úgynevezett Pannon-piramisok, a kunhalmok építésének divatját. A Sóskopó körül öt halom van, amelyek úgy veszik körül a medencét és benne szigetként kiemelkedő kopóközi magaslatot (abban az időben talán valóban sziget volt!), mint bástyák a várat: minden szegletében találunk egyet-egyet, és jellemző, hogy valamennyi a löszvonulatokon, az elképzelt folyópartokon áll. Továbbá, úgy tűnik, itt fut össze, vagy innen indul ki a kunhalmok láncvonala észak, kelet és dél felé. Ezek szerint fontos társadalmi központ színhelye lehetett ez a táj. A magas partok szántóin található rengeteg őskori cseréptörmelék is erre utal. De hogy kik voltak, mikor, mit csináltak itt – ezek a kérdések a régészek válaszát várják, ugyanúgy, mint ahogy a halmok építésének indítékai sem teljesen tisztázottak. Mindenesetre ezek az ősi halmok az egyetlen időtálló, emberi kéz formálta alkotások a Sóskopón, egyben a tájkép fontos alkotóelemei is.

Néhány évszázaddal később az ide öt-hat kilométerre keletre lévő, XI–XII. században épült aracsibencés apátság monostora lett a vidék kultúrájának erős vára, amelyet egyben Vajdaság legrégebb építészeti emlékeként tartunk számon. A török hódítások alatt elnéptelenedett, amikor „parlaggá vált buja viránya Aracs városának”

Id. Berecz Sándor így ír róla „Pusztatemplom – egy darab Szentföld” című munkájában: „Ha megismered, kedves olvasóm, Pusztatemplomot, ha tapostad talaját, észreveheted, hogy lelked hozzátapadt, s hogy kedvesebbé vált előtted, akár a Szentföld, akár Róma, melyeket inkább csak könyvekből és prédikációkból ismersz. Fáinak susogásában ott hallod Szent Gellért szentbeszédeit. (...) Szent István lányjait is ott véled felfedezni. (...) Szellemük ott van, s ezt mindenki érzi, aki a közelemben jár, és mind áhítattal emelnek kalapot vagy vetnek keresztet, ha elhaladnak mellette. E rom megalázottságában, is méltóságteljesen emelkedik a tanyák, az ég felé nyúló fák fölél. S míg az emberek lenn gyarlón morzsolgatják vegetatív életüket, Ő fenn hirdeti Isten dicsőségét, és kegyesen mendedket nyújt vándornak, pásztornak, s az ég madarainak egyaránt. Csodálatosan szép közelről szemlélni a romot, és eltűnődni rajt élet és mulandóság felett.”

Maga a meder asztalsima, vakítóan fehér, határtalannak tűnő sivatag. Csak a só alakja változik benne, néhol cserepes, néhol kristályos, van, ahol lisztszerűen finom, porhanyós. Most találunk rá a Sóskopó „forrásaira” is, amelyek két-három méter átmérőjű, kör alakú gyűrűk, ahol a talaj kissé be-süllyedt, rajta centis vastagságú a sóréteg. Ha valaki véletlenül rálép, térdig süpped az alatta rejlő híg, sötétszürke pocsolyába.

Különben a talaj mindenütt, még a gyűrű belsejében is, olyan kemény, hogy egy kocsis nyu-godtan közlekedhet rajta, de a „boszorkánykör” élő sár. Valószínű, hogy itt, ezekben a gyűrűkben

tör föl a talajvíz – ha van – és a mélytalaj benne oldott sói, amelye rendkívül nagy koncentrációja erősen lassítja a kipárolgást – így keletkezik itt az élő sár.

Hogy mennyi só kerül így a felszínre, és szerte a pusztára, még nézni is sok, belefájdul az ember szeme a szikrázó fehérségbe, pedig akad még furcsa látnivaló. A vízfeltörésektől távolabb, ahol lazább, porhanyósabb a meder felszíne, kacskaringós vonalak sokaságát találjuk. Mintha valaki bottal rajzolta volna őke a földre, vagy kerékpár nyomaihoz hasonlítanak, de ember ittjártának semmi jelét nem találjuk. Érterlenül bámuljuk a jelenséget, amikor valahol a tómeder túlsó végén hirtelen forgósél támad, hatalmas sötölcsért formál. Vágtatva közeledik felénk. Közvetlenül mellettünk rohan el, nekimegy az egyik nádfoltnak, ahol szétpukkan a félelmetes tölcsér, alaktalan kis felhőcskévé szelődül, majd szétmállik, porba hull, de a nyomát a pici árkocska mutatja.

Amíg így nézelődünk, feltámad a szél, nekifekszik a pusztának, néhány perc alatt viharossá erősödik... És egyszerre forrni, füstölni kezd a Kopó. Pillanatok alatt elhomályosul az addig ragyogóan tiszta, szeptemberi ég, és bár süt a Nap, árnyékot nem vet. Hatalmas sóvihar kerekedik. Most szeretnénk végigmenni a Kopó medrén, szeretnénk részesei lenni az elemek nagy tombolásának, de néhány lépés után köhögve és könnyezve, hitvány férgek módjára iszkolunk kifelé az ítéletből, és csak nézünk, csak nézünk...

